

Božična priloga „Slov. Gospodarja“

Matija Malešič

Sv. mir.

Tak mir je v srcih, tihi, srečni mir, da se nobeden ne upa izpregovoriti glasne besede. Ne oče, ne mati, ne Janko, ne Tone, ne Micika, ne Jožek, ne Tončka, ne Anica. Še Francek, najmlajši, ki še ni raztrgal svojih prvih hlač, ni danes čisto nič siten. Ves zaverovan je v Joška in njegovo delo. Jožek v kotu za mizo postavlja jaslice. Izbira pastirčke in ovčice in jih zasaja v mah. Stopa po klopi in jih z daleč ogleduje, pa jih jemlje iz mahu in brska po mizi za drugimi. Izbirčen je Joško in ni zlahka zadovoljen. Hoče postaviti jaslice, da jih bodo vsi občudovali. Pa si ne da ničesar razložiti in dopovedati. Po svoje namešča pastirčke in ovčice in betlehemske hlev in Tri kralje na konjih in repato zvezdo in sv. Duha. In ne trpi ugovorov. In ko nalašč noče uvaževati ne Jankovih, ne Mickinih, ne Tonetovih, ne Tončkinih nasvetov in poukov. Kaj mu mar, kako so včasih postavljali jaslice. Po svoje jih postavi. To bodo gledali vrstniki jutri dopoldne! Francek mu je v napotje, ko so mu neljubi vsi nasveti. Francek brska po pastirskih, vseh pisanih, boža ovčice, vse male in ljubke. Jožek mu jih sproti jemlje iz rok, kot da se boji, da jih raztrga. Ko da mora zasadi v mah prav tistega pastirčka, ki ga občuduje Francek. In ta prebrisan in razvajeni Francek — ko da ne zapazi nagajanja in Joškove nestrpnosti. Tak svečan mir sije vsem iz oči, taka praznična tišina veje po sobi, tako imenitno je Joškovo delo, da se ga Francek ne upa zatožiti očetu in nabrati usta na cmerenje. Še njemu, najmlajšemu se zdi, da v ta mir in v to tiho svečanost ne spada cmerenje. Ko ne spada glasna, navadna in trda beseda.

»Svetega Duha ne smeš obesiti nad hlev. Bolj spre-daj! Semkaj! Nad mizo. On bo gledal po vsej hiši, ne samo na hlev!« pouči Janko Joška.

Trdovraten je Joško. Zabija žebelj v strop čisto nad betlehemske hlevom.

»Ne boš obesil svetega Duha nad hlev! Semkaj zabij žebelj! Glej!« Janko vstane in zadrži Joškovo roko, ki vihti kladivo.

»Moja skrb!« Joško je razdražen. Siloma hoče oprostiti svojo roko iz trde Jankove pesti. Prosi s pogledi očeta za pomoč.

»Rečem ti: Tu! Pri naših jaslicah bo sveti Duh vedno plaval pred vsemi jaslicami. Po vsej hiši viden! — Da bo nas vse gledal! Povsod! Ko tedaj, kaj ne, mati?«

»Kakor misliš!« menijo mati. In ne zažari spoznanje v njihovih očeh. Ko da ne razumejo svetlih Jankovih pogledov.

»Moje so jaslice! Po svoje napravim! Sousti me! Kaj se vtišaš!«

»Tu bo vsako leto pri jaslicah v naši hiši sveti Duh!« Janko je resen in odločen. Trdo stiska Joškovo zapestje. V očeh mu je videti, da ne misli popustiti.

V Joškove oči silijo solze. Ali iz jeze in trdovratnosti in nepopustljivosti, ali ker ga Janko pretrdo stiska za roko. »Pa kaj se vmešavaš? Velik si že ...«

»Za mi pusti veselje!« pomore oče Jošku in skuša pregovoriti Janka.

Ne! Ko tedaj, bo tisto sveto noč! Tako pri nas vsako leto!

Tedaj, tisto sveto noč:

Mrz je škripal okoli hiše ko danes; mlo so sijale v jasni noči nebeške zvezde ko danes; toplo in prijetno je bilo v sobi ko danes. Miru, mehkega miru v srcih ko danes pa ni bilo. Jožek je tedaj ležal v zibelki in bil nemiren, Janko je postavljaj jaslice, Tonček in Micika sta mu pomagala. Tončka je bila majhna, ko je sedaj majhen Francek Jošku. Anice in Francke tedaj še ni bilo na svetu. Molčali so Janko in Tonček in Micika, še Tončka je molčala. Tako tesno je bilo vsem pri srcu. Materini vzdih in komaj, komaj zadrževani jok jim je padal ko goreča žrjavica v srca in jih težil in vznemirjal. O, ni bilo svetega miru tisti sveti večer v srcih.

»Kam naj postavim svetega Duha?« je vprašal Janko. Pomagal je tedaj že materi pri živini. In je bil že tolik, da je edini mogel vsaj malo razumeti materino neizmerno žalost. In je vprašal morda zgolj zato, da ji vsaj za hipe prežene iz srca grozen strah in skrb in žalost.

»On bo pregledoval vso hišo ... on bo gledal na nas vse ... Tudi na očeta tam daleč ... Bog ve, kje ... Bog ve, kako ... Nanj, nanj posebno ... O, nanj naj pazi in ga vodi ...«

Poknil je nekje v podstrešju suh les. Preplašeno je kriknila mati. Dvignila je iz zibke Joška in ga krčevito pritiskala k sebi. »Otročički, otročički! ... Ste čuli? ... Znamenje! ... Opomin! ... Morda obisk! ... Križani Bog, molimo, deca! ... Molimo! Molimo za očeta! ... Ni mu dobro! ... V nevarnosti je! ... Ste čuli? ... V strahu in grozi ji je v grlu zamiral glas. Solze so ji curkoma lile iz oči.

Zajokala sta Jožek in Tonček, zajokala sta Micika in Tonček. Janko se je komaj premagoval.

Pokleknil so pred nedogotovljene jaslice in molili, molili za očeta ...

Tedaj, tisto sveto noč, ob istem času:

Tavala je trinajstotica po temnem gozdu. Snega do pasu in čez. Mrz, da je pokalo. Ni bilo steze, ni bilo gazi, ni bilo nikjer svetle lučke. Samo smer so pokazali patrolji in jo poslali v gluho noč. Udrali so se v sneg, izkopali se iz njega in se zopet udrali vanj. Pa ko da je bilo zakleto: Nikamor niso mogli z mesta. In cilja ni bilo nikjer. Bog ve, če niso zgrešili smeri v gozdu in temi in snegu? Mrzel znoj je polzel po hrbtu, zmrzovala so ušesa, rok niso več čutili, dreveneli so prsti na nogi. Bog se usmili! Kak ne-

človeški napor in muka! In na samo sveto noč! Doma postavljaj deca jaslice ... Oče, kje je oče? Kako je očetu v teh hipih? ... O, dečica, o, žena, da veste, kako je očetu sedaj! ... Bolje je, da ne veste ...

Desetnik se je udri do vratu v sneg in je zamolklo zaklel.

»Ne preklinjaj! Ne preklinjaj danes! Sveta noč! Nesrečo priklješ ...«

»Ne morem drugače!« Izvlekli so ga iz snega. »Ali je to sveta noč?«

Saj so mislili vsi tako. Ali preklinjati, ne preklinjati danes!

In so tavalj, tavalj po snegu. In se udrali vanj in omahovali, omahovali. Kdaj bi že morali biti na cilju? Ali ne hodijo že vso dolgo noč? Zašli so ... In obupujejo! In se jim v silnem naporu temni pred očmi ...

»Ne morem več!« Nekdo obupno jekne in niti ne poskusi, da se izkoplje iz snega.

»Odpočijmo se malo!« pravi njegov sosed, ki nima več moči, da bi mu pomogel iz snega.

»Ni varno! ... Zmrznemo ...«

»Pa če ne moremo z mesta? Čisto otrpel sem ...«

»Samo malo, samo malo, da zberemo moči.«

Ne reče desetnik ne da, ne ne. Ves onemogel je in se ne gane z mesta.

»Naj kdo straži, da nas ne presenetijo ...« misli nekdo glasno. »Straži prvi, pozneje bom jaz!« naroči sosedu.

Taka utrujenost je v udih in sklepih, da nobeden ne misli na nevarnost. Še govoriti se jim ne ljubi. Mehak je sneg, mehka odeja pravzaprav. In prijetna gorkota leze v noge, spanec, miren spanec sil v glavo. —

Molili so mati in Janko in Tonček in Micika tisto sveto noč, molili, molili. In ko so se posušile solze v očeh in sta Micika in Tonček kleče zaspala, je hipoma planil Janko na mizo in zabil žebelj v strop prav nad sredino mize. In je obesil nanj svetega Duha. »On ne bo gledal samo jaslice ... Na nas vse naj gleda! In čuje nad nami vsemi! Saj vidi povsod, mati? Videl bo tudi očeta in čul nad njim ...«

In tisti hip je zopet poknil nekje v podstrešju suh les. V grozi so kriknili mati in prebudili Tončka in Miciko. »Molimo, molimo, otročički ... V nevarnosti je oče ... Srce mi poč! ... Molimo! ... Kaj nimate več radi očeta? ...«

In so molili, molili pred jaslicami. Premagal je spanec Tončka, premagal Miciko, Janko je bil v skrbeh, da ne postavi pred polnočjo jaslic, molil je raztreseno. Klečanje in enakomerna molitev ga je utrujala. In je zakimal z glavo.

»O deca, kaj ne čutite, da je oče v nevarnosti?« V silnem strahu je budila mati vse tri. »Molimo, molimo zanj! Srce mi pravi, da je v nevarnosti!« Ni ji dala miru temna slutnja, strah jo je tako stiskal v srcu, da se ji ni smilila deca. In jih je budila, budila in silila k molitvi. Ko da je strah same ... prvič same, brez moža ... na sveti večer ... Ko da se je hotela boriti s samim Bogom in svetim Duhom in ga z molitvijo prisiliti, da jo usliši. In reši moža iz nevarnosti. Borila se je, z molitvijo se borila, borila, obupno borila ...

»Da bi stražil? Čemu? Kdo pride in kako more priti po tem snegu?« je mislil vojak v tistem temnem gozdu, do pasu in čez v snegu. »In če se odpotujete vi, kaj nisem tudi jaz zaslužil počitka?« Utrujenost se je razlezla po cellem životu in silila v mozeg in glavo. Za utrujenostjo se je plazil spanec. Mrza niso več čutila noge. Beli sneg je bil ko mehka postelja. In je zaprl oči. Prijetno je bilo telesu, spomin je ginil nekam v daljavo.

Hipoma pa je nekaj prestrašeno zaječalo v gozdu. Tam izza bližnjega drevesa. Vojaku je bilo, ko da čuje v dremavi Joškov jok iz zibke. In se mu je trudoma budilo v glavi: Odkod Joškov jok? Siloma se je predramil in si s premrlimi rokami pomencal oči. Res, odkod Joškov jok? Miren in tih je bil gozd, le v daljavi nekje je bučalo streljanje. Prijetno je bilo ležati čisto mirno v snegu in počivati po naporni hoji. Povprašal je tja v sneg, kjer so obležali drugi, koliko časa bodo še počivali. In če bi ga ne zamenjal kdo na straži? Noben mu ni odgovoril, noben se ni gnil. Nihče ne pregazi tega snega in jih ne iznenadi. Pa bi stražil? Če vsi počivajo? Zaprl je oči.

Moj Bog, kaka borba je bila to s smrtjo, — z ledeno smrtjo! Zajokal je tam za drevjem Tonček. Mencal si je oče oči in se v polspanju izpraševal, odkod v te daljave gozdove Tončkov glas. Tam je plakala Tončka. Kaj ti je, dragica? Klical je Janko, vpila je Micika. Kaj bi, otročička? Ali ne vidita, kako je utrujen oče? Malo, samo za hip počine, da bode mogel nadaljevati pot po tem debelem snegu.

Ginil je spomin, niso več čula ušesa ne joka, ne klic. Sunkoma pa je presunil telo nepoznan strah. Tam iz snega je vstala žena, mati. Z mesta ni mogla, le krčevito je vila roke in jokala, jokala. »Kaj me pušiš samo s petimi črvčki?« V glavi je zatrepetala grenka bolečina. Muka je poskusil odpreti oči in se zganiti iz spanja in odrevenelosti. Pa ni šlo in ni šlo. Žena je podvojila jok. Tako pretresljivo je jokala, da je rasla bolečina v glavi, rasla, rasla in ni dala miru. »Zmrzneš ...« je pretresel presunljiv krik obupane žene temno sveto noč. Ko v sanjah so zgrabile premrle roke puško in pritiskale na petelina ...

Moj Bog, kaka borba z ledeno smrtjo!

»Da se niste tako z molitvijo borili zame, bi zmrznili ko tisti dvanajst.«

»Vseh dvanajst?« vpraša plaho Tončka.

»Vseh dvanajst! Moja rešitev je bila čudežna ... Le Vaša molitev, le Vaša borba tisti sveti večer me je rešila ...«

Popusti Francek pastirčke in ovčice in zleze na očetovo koleno. In mu zre ljubko in vdano v oči. O, lepe so pravilice, najlepše v tej noči, ko žare očetu oči ko same svetle nebeške zvezde. In ko mu gledajo vsi v oči, ko da vidijo v njem žarečo prikazen nekje iz pravljic.

»Pa da ste zmrznili ... Danes ne bi bili pri nas?« Anica je mala priliznenka. Spleza na drugo očetovo koleno in mu ovije ročici okoli vratu. Govori nedolžno in zvedavo, glasek ji je ves mehak in poln ljubezni.

»Kako bi mogel biti? ... Morda ... morda moj duh ...«

Anica tega ne razume. Pritiska se k očetu in meni: »Lepše je tako ...«

Tišina.

Jožek naglo izruva žebelj iz stropa nad jaslicami, stopi na mizo in ga zabije v strop čisto nad sredino mize. Čisto na mesto, kamor je prej kazal Janko. Na žebelj obesi svetega Duha.

Tišina.

V srcih je mir. Blaženi mir, sveti mir. Glasna beseda bi ga kalila.

Januš Golec.

Sv. Rok.

Je redkost, videti Hrvata-Zagorca vzgledno in trajno pobožnega. V moji rojstni župniji Sv. Miklavža na Polju tik ob Sotli smo imeli priliko, opazovati in se vzgledovati nad neprisliljeno ganljivo pobožnostjo dveh orjaških Zagorcev: Pasaričevega Pepka in Krumpakovega Štefana. Kadar sta klečala ta dva eden vstric drugega kot sveči ravno med celo pridigo ter sv. mašo pred glavnim oltarjem med nami šolarji, smo gledali vsi na oltar in nobeden ni upal prodajati zija po cerkvi. Ako sta bila Pepa in Štefan vzgled nam fantalinom, kaj šele odraslim; in vendar mi je enkrat rekla naša stara Roza, da je gonil Pepa v mladosti medveda na lancu nekod po Bosni, Štefan pa je celo cerkveni tat ter ropar. Zaupala mi je tedaj še, da bi jaz ne razumel njenega pripovedovanja o obeh Hrvatih in bom to že vse zvedel, ko bom enkrat večji.

Tudi kot dijak srednje šole sem se čudil obema Hrvatoma, da vztrajata toliko let v vzgledni pobožnosti za celo našo faro.

Ko sem bil na velikih počitnicah kot šestošolec, je pozidal moj oče v gorici novo klet ter hišo. Pasaričev Pepa, ki je bil po poklicu klepar, je napravil za stavbo nove žlebe in jih pritrjeval krog strehe. Midva z očetom sva mu pomagala pri tem delu in zvečer smo ostali vsi v vinogradu in tamkaj nočili. Po večerji sta oče in Pepa pušila iz pip, in med pogovorom je bil oče mnenja, naj bi nama povedal Pepa, kako je gonil okrog po Bosni, Hercegovini in Crngori na lancu medveda. Pepa je skomizgnil z ramami, pogledal name in odgovoril resno:

»Joža, ne veš, kaj bo iz tegale fanta. Ne gre, da bi razkladal, kar bi znalo dečka pokvariti.«

Govoriti sta začela čisto nekaj drugega in nazadnje sta prišla tudi na svetnike. Oče je hvalil štajerskega sv. Jožefa in Antona; Pepa je rekel, da za Bogom je Marija, potem pa pride takoj, kar se tiče moči pred nebeškim tronom, siromak in berač sv. Rok, katerega najbolj častijo ravno Hrvati.

Preprič o svetniški stopinji sv. Jožefa, Antona in Roka je končal Pepa s tremi doživljaji iz lastnega življenja, v katerih je igral sv. Rok glavno vlogo in radi tega je ravno on svetec nad svetci.

»Vidiš, Joža«, se je zavzemal Pepa, »da Tvojega sina ne bom pohujševal s kvantami o medvedu na lancu, bom mu rajši povedal, kaj je bil in ostane meni sv. Rok.«

Pepa si je natlačil pipo in ne da bi jo prižgal, je pripovedoval takole:

»Veliko let je že od tega. Bil sem že poročen z mojo Verono in stanovala sva v sedanji koči ob Sotli pod Plavičem. Še pred Božičem je zapadel tisto leto sneg do pasa in ravno na sveti božični post je snežilo celi dan. Imel pa sem opravka v Miljani in nekaj me je zaneslo k Staroveškemu Nikoli, ki je žgal žganje. Drugi njegovi sosedi so križakali v žganjarni na karte. Pri kartah in pomenkih sem pozabil na dom ter sneg in šele krog polnoči nas je odpravil Nikola, ker ne gre, da bi kartali med polnočnico. Ko smo stopili iz žganjarn, smo bili vsi pijani in jaz najbolj. Drugi so se razgubili po Miljani; jaz edini sem imel do doma dobro uro. Dokler je peljala pot po cesti, je šlo, ko sem zavil pred Plavičem s ceste na travnik, sem se zakadil in zakopal preko glave v sneg. Ko sem izkobil s težavo izpod snega, sem uvidel, da me je alkohol popolnoma prevzel in da bo dolga pot do moje bajte. Veter je bil, sneg je kolobaril v gostih kosmičih, meglenotemno je bilo, da ni bilo videti niti za ped na daleč, prave gazi seve nobene. Pa sem začel gabati sneg na celo in bogzna kolikokrat sem padel. Kmalu nisem več znal, hodim li še prav ali ne, a nazaj je bilo predaleč in istotako naprej. Ves sem bil že premočen od napa in snega, noge so se mi že tresle od utrujenosti. Vedel sem vse, vendar moči ni bilo v udih, ker mi je lezel nesrečni snops ne v glavo, ampak ravno v noge. Obledaval me je že strah: Pepa, na samo sveto noč boš običal na sramoto celemu Zagorju v snegu in boš zmrznil. Strah pred smrtjo me je znova podžgal toliko, da sem prestavil za par korakov trepetajoče noge naprej, pa zopet in zopet sem omahnil v celi sneg in po uselih mi je zvenela muzika: cin, cin, cin, cin — tinka — tan —. Še danes vem, ko sem se stresel iz snega z vsemi štirimi in je prenehala taista muzika, sem znal čisto za gotovo: še parkrat boš stopil, omahnil in: cin, cin, cin — tinka — tan — bo tvoja zadnja muzika na tem svetu. Je